

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти
Кафедра психології освіти

**Дипломна робота
магістра**

з теми **«ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНОГО
НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1 – M17,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
з додатковою спеціальністю
013 Початкова освіта
Корман (Чемерейко) Наталія Віталіївна

Керівник:
Панчук Н.П., кандидат психологічних
наук, доцент, доцент кафедри психології
освіти

Рецензент: **Бабюк Т. Й.**, кандидат
педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри теорії та методик дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1 Поняття емоцій та їх ролі для нормального розвитку дитини	7
1.2 Особливості емоційного розвитку дитини у дошкільному віці	15
1.3 Основні типи і причини емоційного неблагополуччя у дітей дошкільного віку	24
Висновок до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2 ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
2.1 Методика вхідної психодіагностики виявів емоційного неблагополуччя дошкільників.	39
2.2 Аналіз результатів вхідної психодіагностики емоційного неблагополуччя дошкільників	48
Висновок до другого розділу	58
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	60
3.1 Організація експериментально-психологічної корекції емоційного неблагополуччя дошкільників	60
3.2 Оцінка ефективності експериментально-психологічної корекції емоційного неблагополуччя дошкільників	73
Висновок до третього розділу	79
ВИСНОВОК	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Діяльність закладів дошкільної освіти повинна відповідати вимогам Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2011), у яких зазначено, що забезпечення емоційного розвитку дітей - важлива умова збереження їх психофізичного здоров'я. У зв'язку із кризовими явищами, які мають місце в усіх сферах життя сучасного соціуму, у дітей зростає чисельність негативних емоційних станів, що часто стають тлом їх повсякденного життя та негативно позначаються на їх розвитку. Сьогодні збільшилася кількість дітей, які відрізняються підвищеними тривожністю, страхами, невпевненістю, емоційною нестійкістю, агресивністю. Тому важливою науковою проблемою є дослідження психолого-педагогічних чинників, здатних забезпечити розвиток гармонійної особистості зі здоровою психікою.

Усе вищезазначене зумовлює необхідність створення умов для попередження і корекції емоційного неблагополуччя у розвитку дитини з урахуванням обраної програми дошкільної освіти («Дитина», «Я у світі», «Сходинки», за системою Монтесорі, Вальдорфською педагогікою та ін.).

Емоційний розвиток дитини розглянуто у сучасних роботах українських психологів і педагогів (Г.В.Беленька [53], В.У.Кузьменко [25], С.О.Ладивір [30], І.В.Мельничук [37], Т.О.Піроженко [45] та ін.).

Доведено, що емоції виконують низку важливих психологічних і соціалізувальних функцій та є необхідними для нормального розвитку й становлення особистості дитини. Проте, за умов хронічного переживання дітьми негативних емоційних станів виникає емоційне неблагополуччя, яке шкодить їх особистісному розвитку та психофізичному здоров'ю, що ставить перед дорослими завдання розроблення відповідного психологічного супроводу.

Проблему емоційного неблагополуччя та його корекції у дітей досліджено у працях Г.М.Бреслава [3], О.В.Гудими [9], Г.Еберлейн [71], О.І.Захарова [16], Н.В.Карпенко [19], В. В.Лебединського [32], О.В.Петрунько [45; 47], В.А.Пушкар [51], О.М.Скляренко [59], Л.С.Співаковської [61], Г.О.Хомич, Н.М.Васько [66] та ін. Водночас, залишається багато нез'ясованих питань. Зокрема, більшість робіт присвячена подоланню емоційного неблагополуччя дитини у період переходу її з дитячого садка до школи, а середній дошкільний вік залишається поза увагою більшості дослідників. Актуальність і практична значущість проблеми психологічної корекції емоційного неблагополуччя дітей дошкільного віку у світлі законодавства про дошкільну освіту, а також її недостатнє висвітлення у психолого-педагогічних дослідженнях, зумовили вибір теми дипломного дослідження **«Психологічна корекція проявів емоційного неблагополуччя дитини дошкільного віку»**.

Об'єкт дослідження: прояви емоційного неблагополуччя дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження: психологічна корекція проявів емоційного неблагополуччя у дітей середнього дошкільного віку.

Мета: запропонувати систему психологічної корекційної роботи з подолання емоційного неблагополуччя у дітей середнього дошкільного віку.

Гіпотезою роботи виступило припущення про те, що емоційне неблагополуччя є досить поширеним явищем серед дітей середнього дошкільного віку, що потребує свого усунення шляхом психологічної корекції у формі спеціально організованої системи занять з використанням у якості основних - методів психотерапії (казкотерапії, ігрової й танцювально-рухової терапії, музикотерапії, арт-терапії, лялькотерапії).

Завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми емоційного неблагополуччя дітей та обґрунтувати необхідність його корекції.

2. За допомогою спеціально підбраного діагностичного інструментарію охарактеризувати стан емоційного благополуччя дітей середнього дошкільного віку, виявити випадки емоційного неблагополуччя.

3. Апробувати систему корекційних занять і показати ефективність їх застосування при подоланні емоційного неблагополуччя у дітей середнього дошкільного віку.

У процесі виконання роботи **використовувались методи:**

– аналіз, узагальнення, систематизація результатів психолого-педагогічних досліджень з проблеми емоційного неблагополуччя та його корекції у дітей дошкільного віку – на теоретичному етапі;

– спостереження, анкетування, малюнкові проєктивні методики «Малювання пальцями», «Кінестетичний малюнок сім'ї», методи кількісної і якісної обробки, унаочнення дослідницьких результатів – на етапі психодіагностики стану емоційного благополуччя дітей;

– психотерапевтичні методи (казкотерапії, ігрової і танцювально-рухової терапії, музикотерапії, арт-терапії, лялькотерапії), методи творчих завдань, психологічних вправ – на етапі впровадження корекційних занять;

– методи статистичної обробки даних (обчислення відсоткових співвідношень), методи логічної (аналіз, узагальнення, порівняння) обробки емпіричних даних та їх унаочнення (таблиці, рисунок).

Наукове значення роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні системи психокорекційних занять з подолання емоційного неблагополуччя дітей середнього дошкільного віку.

Практичне значення дослідження визначається тим, що апробовані в ході дослідження діагностичні та корекційні психологічні засоби можуть застосовуватись в системі дошкільної освіти при вирішенні проблем, пов'язаних з емоційним розвитком дітей.

Експериментальна база дослідження. Дослідження психологічної корекції емоційного благополуччя дітей проводилось протягом 2017-18 рр. у закладі дошкільної освіти №30 «Сонечко» м. Кам'янець-Подільського Хмельницької області. Всього у дослідженні взяло участь 40 дітей середнього дошкільного віку, 40 батьків.

Апробація результатів роботи. Головні положення роботи доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також на звітній науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році (10-11 квітня 2018 р.).

Публікації. Результати дипломної роботи висвітлено в одноосібній науковій публікації:

Чемерейко Н.В. Психологічна корекція проявів емоційного неблагополуччя дитини дошкільного віку / Чемерейко Н.В. // Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. – 2018. – С. 345-347.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування) та п'ятих додатків. Повний обсяг роботи становить 106 сторінок, основний текст займає 82 сторінки. У роботі налічується 6 таблиць, 1 рисунок.

ВИСНОВОК

Проведена дослідницька робота в єдності теоретичної та емпіричної частин дозволяє зробити висновок про те, що проблема емоційного неблагополуччя дітей залишається актуальною.

За наслідками виконання першого завдання дослідження виявлено, що:

1. Розлади в емоційній сфері дошкільника негативно позначаються на формуванні його особистості. Основними причинами емоційного неблагополуччя дошкільнят є соціально-психолого-педагогічні умови їх розвитку.

2. При відсутності нормального спілкування з дорослими у дитини виникає, з одного боку, пригнічення (апатія, байдужість, невпевненість, безініціативність, замкненість, страхи), а з іншого - перезбудження емоційної сфери (агресивність, конфліктність, роздратованість, імпульсивність, некерованість).

3. Корекція емоційного неблагополуччя дошкільника передбачає відновлення нормативних вікових показників спілкування дитини з дорослими та ровесниками на фоні емоційно позитивного соціально-психологічного клімату.

За наслідками виконання другого завдання дослідження виявлено:

1. Вхідна психодіагностика, проведена за допомогою методів анкетування, спостереження за дітьми в різних видах діяльності, малюнкових проєктивних методик, показала, що лише 20% дітей відчують сприятливу сімейну атмосферу, а решта малюків переживають різні види емоційного неблагополуччя у сім'ї: тривожність (30%), конфліктність (20%), почуття неповноцінності (15%), ворожість (15%). У своїх малюнках діти виявили багато негативних внутрішніх переживань, про що свідчать зображення зі збідненою

кольоровою гамою (12%), з перевагою чорного (7,5%), фіолетового (30%), синього (10%), чорного і фіолетового (7,5%) кольорів.

2. Серед досліджуваних дітей емоційно благополучні становлять 18,7%; відносно емоційно благополучні - 56,3%; емоційно неблагополучні - 25%. Отриманий відсотковий розподіл даних свідчить про те, що у дітей переважно спостерігаються позитивні емоційні стани, однак значна частина з них переживає негативні емоційні стани, що не може не турбувати вихователів і батьків. Такі випадки потребують спеціальної коригувальної роботи.

За наслідками виконання третього завдання дослідження виявлено:

1. Вихідними положеннями корекційної роботи з подолання емоційного неблагополуччя дошкільнят виступають гуманістичний, інтегрований, індивідуальний, віковий і особистісний, проєктивно-варіативний підходи, принципи активності та самостійності, комплексності, системності й систематичності.

2. Основною метою корекційних занять було - налаштувати дітей на позитивні емоції, життєрадісне світосприйняття, вчити їх управляти своїми емоціями і познайомити з різними видами емоцій. Корекційна робота з дошкільниками тривала чотири місяці у формі системи 16 спеціальних занять з використанням в якості основних методів психотерапії (казкотерапії, ігрової і танцювально-рухової терапії, музикотерапії, арт-терапії, лялькотерапії).

3. За наслідками проведеної корекції в експериментальній групі емоційно благополучних дітей було 18,7%, стало - 27,5%, відносно емоційно благополучних - було 55,0%, стало - 63,8%, емоційно неблагополучних - було 26,3%, стало - 8,7%. Максимальна зміна становить 17,6% (зменшення кількості дітей у групі емоційно неблагополучних).

4. Емоційно благополучних дітей у контрольній групі було 18,7%, стало-17,5%, відносно емоційно благополучних - було 57,6%, стало - 56,3%, емоційно неблагополучних - було 23,7%, стало - 26,2%. Максимальна зміна

становить лише 2,5% (збільшення кількості дітей у групі емоційно неблагополучних).

5. Розподіл дітей контрольної групи за станом їх емоційного благополуччя під час вхідної і кінцевої психодіагностики майже не змінився. Відбулись незначні зміни (переважно на 5%, максимум - на 10%) у бік, як покращення, так і погіршення емоційного благополуччя дітей. Натомість у дітей експериментальної групи відбулись більш суттєві зміни (переважно на 15%, максимум - на 20%) у бік покращення емоційного благополуччя дітей.

У дослідженні підтверджено висунуту гіпотезу, а саме: доведено, що емоційне неблагополуччя є досить поширеним явищем серед дітей середнього дошкільного віку. Психологічна корекція у формі спеціально організованої системи корекційних занять з використанням в якості основних методів психотерапії (казкотерапії, ігрової і танцювально-рухової терапії, музикотерапії, арт-терапії, лялькотерапії) слугує ефективним засобом для зниження і профілактики емоційного неблагополуччя у дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонєць М.О. Лялькотерапія як один з методів виховання духовних пріоритетів у дитини / М.О. Антонєць // Збірник наукових праць «Простір арт-терапії» Вип. 1(7). - К.:Арттерапевтична асоціація, 2010. – С. 4-11.
2. Бєх І. Д. Виховання особистості: підручник / Іван Дмитрович Бєх. — К.: Либідь, 2008. — 848 с.
3. Бреслав Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения / Г.М. Бреслав. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
4. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Выготский – М.: изд-во Смысл; изд-во Эксмо. 2005 – 1136.с. ил. (Библиотека всемирной психологии) –
[Электронный ресурс]. Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/psycho/vugotskiy-psc_razv_chel-4-istoriya_razvitiya_vyshyh_psih_funkciy.pdf
5. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-терапевтичних технологій / О. Вознесенська: Шк.Світ, 2007. – 120 с.
6. Гаврилюк С.М. Педагогічна ефективність театралізованої діяльності дітей різного віку в навчально-виховному комплексі “школа – дитячий навчальний заклад” / С.М. Гаврилюк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: [наук.зб. / УДПУ ім. П. Тичини]. – К.: Наук. світ, 2004. – Вип. 9. – С. 202-208.
7. Гаркавенко М. Музика – джерело емоцій та почуттів / М. Гаркавенко, Н. Станішевська // Мистецтво та освіта.– 2003. – №4, – С. 26–37.
8. Гончаренко Н. В. Теоретичні основи збереження психічного здоров'я особистості / Н. В. Гончаренко //Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д.Максименка. – К., 2012. – Т. XIV, ч. 4. – С. 44–56.

9. Гудима О. В. Психологічні особливості походження та корекції різних видів емоційних порушень у старших дошкільників / О.В.Гудима, К.І.Дорофєєва. - Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Психологічні науки. / [редкол.: Г.К. Радчук відп. ред. та ін.]. — Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. — Вип.7. - С. 62-69.

10.Гурчак В. Психокорекційна робота: казкотерапія / В.Гурчак // Директор школи. – 2008. - №47. – С.26-29.

11.Даценко Т. О. Психолого-педагогічний супровід старших дошкільників із подолання природного вікового страху / Т.О.Даценко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К., Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. – № 7 (50). – С. 43-46.

12.Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Богущ А., Варянце Л., Гавриш Н. та ін.. – Луганськ: Альма-матер. 2006. – 368 с.

13.Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років: видання 3-є доопрац. та допов. / Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І.Богданець-Білокаленко та ін., наукове керівництво В.О.Огнев'юк, К.І.Волинець // К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. - 498 с.

14.Дуткевич Т.В. Психологія дитяча: Навч. посіб. / Т.В.Дуткевич. - Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 348 с.

15.Запорожец А. В. Эмоциональное развитие дошкольника / А. В. Запорожец. – М.: Педагогика, 1985. – 256 с.

16.Захаров А.И. Как преодолеть страхи у детей / Александр Захаров. – М.: Педагогика, 1986. – 112 с.

17.Іванчук М.Г. Формування і розвиток особистісного потенціалу школяра в процесі інтегрованого навчання / М.Г. Іванчук // Психологія: Зб.

наукових праць. – К.: КПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – Вип. 19. – С. 127-131.

18.Изард К.Э. Психология эмоций / Кэррол Эллис Изард; [пер.с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева]. – СПб.; М. ; Нижний Новгород ; Воронеж ; Ростов н/Д : Питер, 2008. – 460 с.

19.Карпенко Н. В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання / Н. В.Карпенко. – К.: Главник, 2007. –144 с.

20.Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навчальний посібник / Т.С. Кириленко. – К: «Либідь», 2007. – С.49-51.

21.Кириченко Н.Т. Виховує мистецтво : актуалізація творчості дошкільників засобами мистецтва (метод. посібн.) / Н.Т. Кириченко, Т.І. Науменко. – К. : ІЗМН, 1998. – 99 с.

22.Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / О. Л. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – 256 с.

23. Котирло В.К. Вплив взаємин у сім'ї на виховання емпатії у дітей. – К.:Рад. школа, 1985. – 140 с.

24.Котирло В.К. Виховання слухняності у дітей в сім'ї / Віра Котирло. – К.: Рад. школа, 1967. – 104 с.

25.Кузьменко В. У. Емоції: словничок психолога / Віра Кузьменко // Дошкільне виховання. – 1996. – № 6. – С. 20–21.

26.Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія / В. У. Кузьменко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.

27.Кулачківська С.Є. Новий погляд на стару проблему. Гуманістичний підхід до розвитку дітей / С.Є.Кулачківська // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7. – С. 17–15.

28.Кульчицька О.І. Почуття та емоції в розвитку особистості [Текст] : методические рекомендации / О.І. Кульчицька // Обдарована дитина. - 2007. - №1. - С. 3-16.

29.Лазаренко В.І. Почуття психологічного благополуччя студентської молоді / В. І. Лазаренко, В. П. Лазаренко // Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності практичних психологів у системі післядипломної освіти: [матеріали Всеукраїнського проблемного семінару 17-18 листопада 2011 року] / [ред.кол.: В.В.Пашков та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 293 с.

30.Ладивір С.О. Радість розвитку. Взаємодія дорослого з дитиною / С. Ладивір. – К. : Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 128 с.

31.Лапченко І.О. Регулятивна функція емоційної сфери в особистісному розвитку дитини дошкільного віку / І.О. Лапченко // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова / Укл. П.В.Дмитренко, О.Л.Макаренко. – К.: НПУ, 2001. – Вип. 41. – С. 98-100.

32.Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей / В.В.Лебединский. - М.: Изд. МГУ, 1985. – 241 с.

33.Левшунова К. В. Благополуччя та здоров'я: спільне та відмінне між поняттями / К. В. Левшунова // Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: Видавництво ТзОВ «Докацентр», 2015. – Випуск 4. – С. 151-154.

34.Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции: конспект лекций / А. Н. Леонтьев. - М.: МГУ, 1971. – 304 с.

35.Ломова Т.О. Програма навчально-розвивального тренінгу активізації розумової діяльності як засобу корекції агресивної поведінки / Т.О.Ломова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. - №1. – С.7-16.

36.Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д.Максименко. - Вид. 3-тє, перер. та доповнене. Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2008. – 272 с.

37.Мельничук І.В. Особливості емоційного розвитку дітей різного віку та статі / І.В.Мельничук // Науковий вісник Південноукраїнського державного

педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб.наук.пр. – 2002. – № 11-12. – С. 149-154.

38. Мілютіна К. Форми психокорекційного впливу / К.Мілютіна. – К., 2007. - 144 с.

39. Мінаєва А. Використання елементів казкотерапії в корекційно-розвивальній роботі психолога / А.Мінаєва // Психологічна газета. – 2007. - №22. – С.10-17.

40. Морозовська Т. Д. Радість танцю / Т. Д. Морозовська // Обдарована дитина. – 2005. – № 6. – с. 53.

41. Новлянская З.Н. Почему дети фантазируют. – М.: Знание, 1978. – 48 с.

42. Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навч. посіб. / Р.В.Павелків О.П.Цигипало. – К.: Академ-видав, 2008. – 432с.

43. Павленко Т. Комунікативні аспекти емоційного розвитку дітей / Т.Павленко // Палітра педагога, 2003. – №2. – С. 19–22.

44. Патищева Т. Музикотерапія як метод психокорекції / Г.Патищева // Психолог. – 2005.- №14. – С.25-32.

45. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т.О.Піроженко. – Навч.-метод. посібник / Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.

46. Петрунько О. В. Внутрішні та зовнішні джерела патологічного страху сучасної дитини / О. В. Петрунько // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Вип. 21. Серія : Психологічні науки. – 2003. – С. 138-144.

47. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі / О.В.Петрунько: монографія. – 2-ге вид. – Ніжин: ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. – 480 с.

48. Поніманська Т. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини / Тамара Поніманська // Дошкільне виховання. 2009. № 8. – С. 14-15.

49. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – К.: Каравела, 2012. – 328 с.
50. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери старших дошкільників / Упоряд. О.А.Атемасова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2010.
51. Пушкар В.А. Деприваційні впливи умов виховання на психічний розвиток дитини / В.А.Пушкар. - Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. Вип. 74. Т. II. - 2009. - С. 110-114.
52. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія / І.П.Рогальська. – К.: Міленіум, 2008. – 400 с.
53. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології [Текст] : монографія / Г.В. Беленька [та ін.] ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К. : НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2009. - 272 с.
54. Савченко Л. Пісочна анімація розвиває й оздоровлює: заняття для середньої групи / Л. Савченко, О. Грязен // Дошкільне виховання. – 2013. – № 7. – С. 30-31.
55. Семенова Н.І. Формування здорової особистості дошкільника / Н.І.Семенова. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Педагогічні науки. – 2010. – №23. – С.171-175.
56. Семенцова О. Корекційно-розвивальна діяльність практичного психолога / О.Семенцова // Психолог. – 2007. - №43. – С.3-9.
57. Сердюк Л.З. Психологічне благополуччя як чинник самореалізації особистості студентів: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. – Т.ХІІІ, част. 5. – К., 2011. – 436 с.
58. Симонов П. В. Эмоциональный мозг / П. В. Симонов. – М.: Наука, 1981. – 215 с.

59. Скляренко О.М. Психологічні особливості дитячих страхів у контексті психокорекційної діяльності шкільного психолога / О.М. Скляренко // Психологія: зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – Вип. 20. – С. 133-141.

60. Скрипник Н.І Психолого-педагогічні засади виховання гуманних взаєностосунків у дітей старшого дошкільного віку : монографія / Н.І. Скрипник. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 153 с.

61. Спиваковская Л.С. Профилактика детских неврозов: Комплексная психологическая коррекция / Л.С. Спиваковская. – М.: Изд-во Моск.ун-та, 1988. – 198 с.

62. Татенко В. О. Ніжність як прояв людської душі і предмет психологічного дослідження / В. О. Татенко // Соціальна психологія. – 2009. – № 5 (37). – С. 15-34.

63. Томчук С.М. Негативні психічні стани молодших школярів та їх корекція: навчально-методичний посібник / С.М. Томчук. – Вінниця: ВСЕІ Університету „Україна”, 2005. – 95 с.

64. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье / Под ред. В.К.Котырло. – М.: Педагогика, 1987. – 142 с.

65. Фрейд З. Психоанализ и детские неврозы / Зигмунд Фрейд; [гл. ред. И. А. Савкин; ред. Е. Н. Лычагина].– СПб.: Алетейя, 2000 – 295 с.

66. Хомич Г.О. Дослідження проблеми емоційних порушень у дитячому віці / Г.О.Хомич, Н.М.Васько. - Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - Вип.10, 2012. - С. 262-268.

67. Шевченко К. Робота з агресивними, замкненими та сором'язливими дітьми: психокорекційна програма / упоряд. Т.Червонна. – К., 2008. – 128 с.

68. Шевчук А.С. Розвиток дошкільнят у музично-руховій діяльності / А. Шевчук // Навчально-методичне забезпечення до програми «Дитина», – К. : Шкільний світ. Видавець Л. Галіцина, 2006. – 128 с.

69. Шмаргун В. М. Психолого-педагогічна реабілітація: методологічні та методичні принципи / В. М. Шмаргун // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія. – 2013. – № 20. – С. 91-95.

70. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку на заняттях з малювання / Л. М. Шульга // Обдарована дитина. – 2004. – № 9. – с. 43-63.

71. Эберлейн Г. Страхи здоровых детей : практическое пособие для родителей : пер. с нем. / Гизела Эберлейн. – М. : Знание, 1981 . – 192 с.

72. Яблонська Т.М. Сімейне консультування як засіб психологічної корекції дитяче-батьківських взаємин / Т.М. Яблонська. - Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2010. Випуск 7. - С. 781-790.